

**ΘΕΜΑΤΑ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ
ΘΕΩΡΗΤΙΚΗΣ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗΣ**

ΟΜΑΔΑ Α΄

ΘΕΜΑ Α1

α. Να δώσετε το περιεχόμενο των ακόλουθων ιστορικών όρων:

- 1) Υπηρεσία Παλινοστήσεως και Περιθάλψεως
- 2) Διεθνής επιτροπή (Φεβρουάριος 1906)
- 3) Οργανικός νόμος (1900)

Μονάδες 15

β. Να αντιστοιχίσετε τα στοιχεία της Α΄ στήλης με τα στοιχεία της Β΄ στήλης (δύο στοιχεία της Β΄ στήλης περισσεύουν):

Α΄	Β΄
1. Η κυβέρνηση του Βενιζέλου χάνει τις εκλογές	α. 18 Μαρτίου 1901
2. Ο Γεώργιος απολύει τον Βενιζέλο από το αξίωμα του υπουργού	β. 12 Οκτωβρίου 1862
3. Εντολή σχηματισμού κυβέρνησης Βενιζέλου μετά από παραίτηση κυβέρνησης Δραγούμη	γ. 14 Σεπτεμβρίου 1909
4. Διαδήλωση επαγγελματικών σωματείων της Αθήνας	δ. 14 Μαρτίου 1905
5. Ο Όθων εγκαταλείπει την Ελλάδα	ε. 6 Οκτωβρίου 1910
	στ. Νοέμβριος 1920
	ζ. 5 Σεπτεμβρίου 1910

Μονάδες 10

ΘΕΜΑ Α2

α. Ποια ήταν η στάση της κυβέρνησης του Βενιζέλου απέναντι στις εθνικές διεκδικήσεις των Ποντίων, πώς αυτή διαμορφώθηκε στο συνέδριο Ειρήνης στο Παρίσι το 1918 και τι εξέλιξη είχε το ζήτημα μετά την αντίδραση των Ποντίων;

Μονάδες 12

β. Ποιος ήταν ο στόχος της αγροτικής μεταρρύθμισης που αποφασίστηκε από την κυβέρνηση Βενιζέλου το 1917 και ποιες ήταν οι συνέπειες της ολοκλήρωσής της λίγα χρόνια μετά;

Μονάδες 13

ΟΜΑΔΑ Β΄

ΘΕΜΑ Β1

Η προσάρτηση της Θεσσαλίας και της Άρτας (1881) έθεσε σε λειτουργία τις νομικές προϋποθέσεις που, αν και είχαν διαμορφωθεί κατά την προηγούμενη περίοδο, είχαν ωστόσο παραμείνει σε μια κατάσταση ανενεργού αναμονής. Τα μεγάλα τσιφλίκια της Θεσσαλίας και Άρτας σχηματίσθηκαν κατά το πλείστον στο πολύ μικρό χρονικό διάστημα που παρεμβλήθηκε από τα 1878 (Συνθήκη του Βερολίνου) έως τα 1881 (έτος της προσάρτησης).

Όπως και στην περίπτωση της Αττικής, οι συνθήκες του Βερολίνου και της Κωνσταντινούπολης (1881) περί της Θεσσαλίας απαγόρευαν στο ελληνικό κράτος την εθνικοποίηση των οθωμανικών κτημάτων και επέβαλαν το σεβασμό των «κεκτημένων δικαιωμάτων». Βεβαίως, η νομική αυτή ρύθμιση δεν εμπόδισε την μαζική αποχώρηση των τούρκων νομέων, οι οποίοι εφοδιασμένοι με τους νεοπαγείς τίτλους απόλυτης κυριότητας, παρουσιάστηκαν στη χρηματιστική αγορά της Κωνσταντινούπολης, αναζητώντας αγοραστές. Στο διάστημα τριών μόνο ετών, μια πλώρια μεταβίβαση τίτλων και μια συγκέντρωση της γαιοκτησίας πραγματοποιήθηκαν εις όφελος των μεγάλων Ελλήνων χρηματιστών της διασποράς ... Εντούτοις, η παρεμβολή ενός εξαιρετικού γεγονότος ακινητοποίησε κάθε κυβερνητική πρωτοβουλία επί του θέματος: το γεγονός ότι οι ευνοούμενοι αυτής της πελώριας μεταβίβασης γαιοκτητικών τίτλων ήσαν οι μεγιστάνες του ελληνικού χρηματιστικού κεφαλαίου, καταδίκασε το ελληνικό κράτος, κατά την έκφραση του Αλιβιζάτου, σε μια «αξιοθρήνητη αδράνεια».

Στην πραγματικότητα, η παραίτηση αυτή του ελληνικού Κράτους, συνοδευόμενη από μια σειρά άλλων ενεργειών υπέρ της μεγάλης γαιοκτησίας αποτέλεσε το σημείο μιας σημαντικής τομής στην μέχρι τότε πολιτική του. Υπό την προτροπή των Ελλήνων μεγιστάνων, κινουμένων μεταξύ των παροικιών του εξωτερικού και των κυρίων χρηματιστικών αγορών της Ευρώπης, η κυβέρνηση του Χαριλάου Τρικούπη (ο οποίος είχε την εξουσία κατά το μεγαλύτερο μέρος της περιόδου 1880-95) γνωστού κυρίως για τις αξιοσημείωτες προσπάθειές του υπέρ της

εκβιομηχάνισης, δεν δίστασε να μεταβάλλει ολοσχερών την πάγια γεωργική πολιτική του ελληνικού κράτους, προκειμένου να προστατεύει την μεγάλη έγγειο ιδιοκτησία των τσιφλικιών ... Η προσάρτηση της Θεσσαλίας αποτέλεσε το ορόσημο αυτής της μεταβολής η οποία σημειώθηκε με την εγκατάλειψη της πολιτικής του Κουμουندούρου. Ο Κουμουνδούρος είχε πάντα υποστηρίξει την μικρή οικογενειακή εμπορευματική παραγωγή στην γεωργία και αντιταχθεί στα τσιφλίκια. Υπήρξε ο εμπνευστής της αγροτικής μεταρρύθμισης του 1871 η οποία διέμεινε τις εθνικές γαίες στους καλλιεργητές. Αντιθέτως ο Τρικούπης υπήρξε ο άνθρωπος του συμβιβασμού μεταξύ του αστικού καπιταλισμού και των γαιοκτημόνων του βορρά. Όμως η πολιτική της προστασίας των τσιφλικιών δεν κατόρθωσε, από το άλλο μέρος, να εξασφαλίσει μια συνεχή και απρόσκοπτη βιομηχανική ανάπτυξη. Σημαντικό τμήμα της πραγματοποιούμενης βιομηχανικής αύξησης συλλαμβάνετο από τους γαιοκτήμονες υπό την μορφή του υπερκέρδους, μετατρέψιμου σ' έγγειο πρόσοδο.

Η συμβιβαστική πολιτική του Τρικούπη υπονόμει τις προοπτικές του αστικού καπιταλισμού στην Ελλάδα. Για τον λόγο αυτό, το κίνημα των κολλήγων της Θεσσαλίας βρήκε πολύ νωρίς έναν σύμμαχο ιδιαίτερος ισχυρό και αποφασισμένο να οδηγήσει την αναμέτρηση έως την ριζική εκκαθάριση των μεγάλων κτημάτων: τον αστικό και μάλιστα βιομηχανικό καπιταλισμό. Μέσα σ' αυτό το πλαίσιο πρέπει ν' αναλυθεί το ζήτημα της δεύτερης αγροτικής μεταρρύθμισης στην Ελλάδα.

Κ.Βεργόπουλου, *Το αγροτικό ζήτημα στην Ελλάδα, Η κοινωνική ενσωμάτωση της γεωργίας*, σσ. 120-121, 161

Λαμβάνοντας υπόψη το κείμενο του βιβλίου σας και το περιεχόμενο της παραπάνω πηγής:

- α) να προσδιορίσετε τις συνθήκες που επέτρεψαν το σχηματισμό των μεγάλων τσιφλικιών.
- β) να παρουσιάσετε την αγροτική πολιτική των κυβερνήσεων Τρικούπη στο πρόβλημα των τσιφλικιών

Μονάδες 25

ΘΕΜΑ Β2

ΠΗΓΗ 1

Η στέγαση των προσφύγων τον πρώτο καιρό της εγκατάστασής τους στην Ελλάδα

Κατά τις πρώτες ώρες της μικρασιατικής τραγωδίας, η πρώτη δραστηριοποίηση από πλευράς ελληνικών αρχών ήταν η συλλογή τροφίμων και χρημάτων για να περιθάλψουν τα ράκη που αποβιβάζονταν από το «Καρνάκ» και τη «Φρυγία», τα δυο πρώτα ξένα ατμόπλοια που κατέπλευσαν στον Πειραιά. Όπως ήταν φυσικό, εξίσου πρωταρχική ενέργεια υποδοχής ήταν η παραχώρηση, όπου υπήρχαν, των υποστέγων του Πειραιά, των προτεσταντικών εκκλησιών της πόλης και κάποιων αιθουσών του Τζάννειου Νοσοκομείου. Και πάρα πολύ σύντομα, στις εφημερίδες της 2ας Σεπτεμβρίου, πλάι στις ειδήσεις για τη «Σμύρνη που καίγεται», τους «χριστιανούς που σφαγιάζονται» και τον Βενιζέλο που «αγωνίζεται να σώσει τη Θράκη», διαβάζουμε στα ψιλά γράμματα ότι στο Υπουργείο Δικαιοσύνης «μελετάται η τροποποίηση του ενοικιοστασίου», στο σημείο που αφορά στην υπενοικίαση των δωματίων. Ακόμη, στο Ελεύθερον Βήμα παρουσιάζεται από τις πρώτες κιόλας μέρες «προσφορά δωματίου εντός κατοικίας», αλλά υπό τον εξής όρο: το δωμάτιο προσφέρεται «για ενοικίαση από οικότροφο προσφυγοπούλα». Τα δείγματα αυτά είναι οι προάγγελοι, κατά κάποιον τρόπο, των επικείμενων επιτάξεων, έστω και αν για την ώρα μάλλον δε φαίνεται να υπάρχει σαφής αντίληψη στο κράτος και στην κοινή γνώμη περί της εκτάσεως των γεγονότων. Στο μεταξύ οι καταλήψεις επεκτείνονται σε κάθε κενό, δημόσιο χώρο.

Βίκα Δ. Γκιζελή, «Επίταξις ακινήτων κατοικουμένων ή οπωσδήποτε χρησιμοποιουμένων», στο συλλογικό τόμο *Ο ξεριζωμός και η άλλη πατρίδα*, Επιστημονικό Συμπόσιο, εκδ. Εταιρεία Σπουδών Νεοελληνικού Πολιτισμού και Γενικής Παιδείας, Αθήνα 1997, σσ. 71-72

ΠΗΓΗ 2

Υπό την πίεση των γεγονότων, η Επαναστατική Επιτροπή του Πλαστήρα αποφασίζει την επίταξη κάποιων ακινήτων με Απόφασή της, την 15η Σεπτεμβρίου, δεκαπέντε ημέρες μετά την Καταστροφή. Είναι το πρώτο από τα πολλά βήματα που θα συμπεριλάβει η προσφυγική αποκατάσταση, που θα κάνει τον Αμερικανό διπλωμάτη και για ένα διάστημα πρόεδρο της

ΕΑΠ, Χένρυ Μοργκεντάου να πει, με το γνωστό λυρικό του ύφος: «...το μικρό ελληνικό έθνος των πέντε εκατομμυρίων ψυχών υποδέχθηκε τους πληγωμένους από τη δυστυχία αδελφούς του με αταλάντευτο θάρρος και ανοιχτές αγκάλες», αναφερόμενος στο έργο της περίθαλψης. Σε αυτή την Απόφαση της 15ης Σεπτεμβρίου στηρίζονται οι επόμενες νομοθετικές ρυθμίσεις. Και στις 11 Νοεμβρίου του ίδιου έτους εμφανίζεται το πολύ βασικό ΝΔ «Περί επιτάξεως ακινήτων δι' εγκατάστασιν προσφύγων»: Έχοντες υπόψη την υπ' αριθμ. 1 § της από 15 Σεπτεμβρίου 1922 αποφάσεως της Επαναστατικής Επιτροπής, προτάσει του Ημετέρου Υπουργικού Συμβουλίου, απεφασίσαμεν και διατάσσομεν: Άρθρον 1ον Επιτρέπεται η επίταξις εν όλω ή εν μέρει οικημάτων επιπλωμένων και μη, αγροικιών, κτημάτων [...κτλ.] και παντός είδους ακινήτων [...] μη κατοικουμένων ή άλλως πως χρησιμοποιούμενων υπό του ιδιοκτήτου. Πολλά είναι όμως τα ερωτήματα που τίθενται; Ποια είναι τα κριτήρια με τα οποία αποφασίζεται μια επίταξη; Ποιος αποφασίζει την επίταξη ενός οικήματος; Ποιος την εφαρμόζει; Πώς ενημερώνεται ο ιδιοκτήτης; Τι γίνεται με τα ήδη κατειλημμένα από πρόσφυγες οικήματα; Πόσο διαρκεί μια επίταξη; Και πολλά άλλα. Ας τα δούμε με τη σειρά. Σε ό,τι αφορά τα ποιου είδους και ποιας χρήσης οικήματα επιτάχθηκαν, η απάντηση είναι απλή: παντός είδους και κάθε χρήσης. Δηλαδή, τα πάντα. Επιτρέπεται η επίταξις [...] αγροικιών, κτημάτων, αποθηκών, νοσοκομείων, μοναστηριακών οικημάτων και παντός είδους ακινήτων κατάλληλων προς προσωρινήν στέγασιν ή νοσηλείαν προσφύγων [...] Επιτάσσονται οικήματα που ανήκουν σε φυσικά πρόσωπα, σε εταιρείες, σε νομικά πρόσωπα δημοσίου ή ιδιωτικού δικαίου, σε μονές, ναούς και άλλα εκκλησιαστικά ιδρύματα. Με αυτόν τον τρόπο επιτάχθηκαν θέατρα, κινηματογράφοι, χαρτοπαικτικές λέσχες, γραφεία, αποθήκες, νοσοκομεία και, φυσικά, κατοικίες. «Μη κατοικούμενες ή άλλως πως χρησιμοποιούμενες». Πάρα πολύ σύντομα γίνεται φανερό ότι με μόνο τις «μη κατοικούμενες» οικίες, το μέτρο της επίταξης δεν επαρκεί. Κι έτσι, έντεκα μόλις μέρες αργότερα, στις 22 Νοεμβρίου, έρχεται νέο ΝΔ βάσει του οποίου ο Υπουργός Περιθάλψεως, αν κρίνει ανεπαρκή την προσωρινή στέγασιν, εξουσιοδοτείται να επεκτείνει την επίταξη και επί ακινήτων κατοικουμένων ή οπωσδήποτε χρησιμοποιούμενων. Από τη στιγμή αυτή, το προσφυγικό ζήτημα αφορά άμεσα κάθε Έλληνα κάτοικο. Κανείς πλέον δεν μπορεί να μείνει απαθής. Ο Χένρυ Μοργκεντάου τώρα δηλώνει: «Και το τελευταίο ελληνικό νοικοκυριό άνοιξε διάπλατα τις πόρτες του και δέχτηκε κάποιους πρόσφυγες. Στην Αθήνα πάνω από πέντε χιλιάδες δωμάτια σε ιδιωτικά σπίτια προσφέρθηκαν σε πρόσφυγες». Ο αριθμός μένει να εξακριβωθεί. Μεγέθη σε εθνικό επίπεδο είναι δύσκολο να βρεθούν. Σε άλλα κείμενα της εποχής αναφέρονται οχτώ χιλιάδες δωμάτια. Όπως είναι φυσικό ακολουθούν αλληπάλληλες ρυθμίσεις, που επιχειρούν την οριοθέτηση, την εξειδίκευση και κάποιον εξορθολογισμό του τεράστιου αυτού κεφαλαίου που άνοιξε μονομιάς, συγχρόνως, θα λέγαμε, με τις εξώπορτες της ιδιωτικής κατοικίας. Βίκα Δ. Γκιζελή, «Επίταξις ακινήτων κατοικουμένων ή οπωσδήποτε χρησιμοποιούμενων», στο συλλογικό τόμο *Ο ξεριζωμός και η άλλη πατρίδα*, ό.π., σσ. 72-74

Αφού μελετήσετε τις παραπάνω πηγές να αναφερθείτε στις πρώτες ενέργειες του κράτους για την αποκατάσταση των προσφύγων.

Μονάδες 25

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΟΜΑΔΑ Α΄

ΘΕΜΑ Α1

- α. 1) σελ.143 : Στα πλαίσια της Ύπατης Αρμοστείας ... της προσφυγιάς.
 - 2) σελ.215: Το κίνημα του Θερίσου ... σχετική έκθεση.
 - 3) σελ.208: Ένα σοβαρό ζήτημα ... και εγκατάστασής του.
- β. 1-στ, 2-α, 3-ε, 4-γ, 5β

ΘΕΜΑ Α2

- α. σελ. 250-251: Η κυβέρνηση του Ελευθερίου Βενιζέλου ... υπέρ του λαού σας».
- β. σελ. 43-45: Το αποφασιστικό βήμα ... Ρουμανία κλπ).

ΟΜΑΔΑ Β´

ΘΕΜΑ Β1

α) Στον ελληνικό χώρο, το πρόβλημα της έγγειας ιδιοκτησίας δεν γνώρισε τις εντάσεις που παρατηρήθηκαν σε άλλα ευρωπαϊκά ή βαλκανικά κράτη. Η προοδευτική διανομή των εθνικών γαιών που προέκυψαν από τον επαναστατικό αγώνα του 1821-1828 δημιούργησε πλήθος αγροτών με μικρές ή μεσαίες ιδιοκτησίες. Τα λίγα εναπομείναντα «τσιφλίκια» στην Αττική και την Εύβοια δεν προκαλούσαν ιδιαίτερο πρόβλημα. Αργότερα όμως, η διεύρυνση του ελληνικού κράτους με τα Επτάνησα (1864), την Άρτα και τη Θεσσαλία (1881) έφερε στο προσκήνιο το ζήτημα της μεγάλης ιδιοκτησίας. Τα «τσιφλίκια» της Θεσσαλίας αγοράστηκαν από πλούσιους Έλληνες του εξωτερικού οι οποίοι, πέρα από το γεγονός ότι διατήρησαν τον αναχρονιστικό θεσμό των κολίγων, άσκησαν πολιτικές και κοινωνικές πιέσεις για να κερδοσκοπήσουν από την παραγωγή του σιταριού. Επιδίωξαν δηλαδή την επιβολή υψηλών δασμών στο εισαγόμενο από τη Ρωσία σιτάρι, ώστε να μπορούν να καθορίζουν όσο το δυνατόν υψηλότερες τιμές για το εγχώριο, προκαλώντας μάλιστα μερικές φορές και τεχνητές ελλείψεις.

Το παράθεμα από το έργο του Κ.Βεργόπουλου, *Το αγροτικό ζήτημα στην Ελλάδα. Η κοινωνική ενσωμάτωση της γεωργίας* επιβεβαιώνει τις ιστορικές γνώσεις, «αναγνωρίζοντας» την αλλαγή της ισχύουσας κατάστασης στο χώρο της εγγείου ιδιοκτησίας με την προσάρτηση της Θεσσαλίας και της Άρτας, περιορίζοντας μάλιστα το χρονικό διάστημα κατά το οποίο σχηματίστηκαν «κατά το πλείστον» τα τσιφλίκια μεταξύ της Συνθήκης του Βερολίνου και της Συνθήκης της Κωνσταντινούπολης (1878-1881). Ο συγγραφέας καθιστά σαφέστερες τις συνθήκες υπό τις οποίες δόθηκε η δυνατότητα στους Έλληνες του εξωτερικού να συγκεντρώσουν στα χέρια τους μεγάλες εκτάσεις. Στις συνθήκες δεν επέτρεπαν στο ελληνικό κράτος μετά την προσάρτηση να μετατρέψει τις εκτάσεις σε εθνικά κτήματα, όπως είχε γίνει κατά το παρελθόν μετά την επανάσταση του 1821, προστατεύοντας τους οθωμανούς ιδιοκτήτες. Αυτό όμως επέτρεψε στους τελευταίους που δεν επιθυμούσαν τη διατήρηση περιουσιών στο ελληνικό κράτος, να πουλήσουν τις ιδιοκτησίες τους, οι τίτλοι των οποίων πέρασαν στα χέρια των Ελλήνων της διασποράς.

β) Το γεγονός ότι αυτοί που συγκέντρωσαν τους τίτλους ιδιοκτησίας σχηματίζοντας τσιφλίκια ήταν οι Έλληνες κεφαλαιούχοι της διασποράς, σε συνδυασμό με την συγκεκριμένη πολιτική κατάσταση της εποχής, αποτέλεσαν τους βασικούς συντελεστές για την παγίωση μιας κατάστασης που ερχόταν σε αντίθεση με το πνεύμα των ελληνικών κυβερνήσεων μέχρι εκείνη την εποχή. Η πολιτική που άσκησαν οι κυβερνήσεις του Τρικούπη, ο οποίος κυριαρχεί στο πολιτικό σκηνικό για μεγάλο χρονικό διάστημα, είναι αντίθετη σε αυτό το σημείο με εκείνη του Κουμουνδούρου, ο οποίος υποστήριξε τη μικρή γεωργική ιδιοκτησία. Ο Τρικούπης, όπως γνωρίζουμε, σε αντίθεση με τον πολιτικό του αντίπαλο Δηλιγιάννη, στήριξε τους μεγαλογαιοκτήμονες, στην προσπάθειά του να βρει τα απαραίτητα κεφάλαια που θα τον βοηθούσαν να υλοποιήσει τον εκσυγχρονισμό της χώρας, πράγμα που αποτέλεσε βασική θέση του πολιτικού προγράμματός του. Προσπάθησε λοιπόν να προστατέψει τα τσιφλίκια επιτρέποντας στους μεγαλογαιοκτήμονες να εφαρμόζουν τις μεθόδους τους για κερδοσκοπία, επιδιώκοντας με αυτόν τον τρόπο την επένδυση κεφαλαίων στην ελληνική βιομηχανία. Παρόλα αυτά όμως η πολιτική του, σύμφωνα με το συγγραφέα, δεν απέδωσε καθώς τα κέρδη των όποιων επενδύσεων στη βιομηχανία επενδύονταν εκ νέου στον αγροτικό τομέα. Σύμφωνα με το παράθεμα αυτός ήταν και ο λόγος που μαζί με τους κολίγους συντάχτηκαν και οι εκπρόσωποι του αστικού – βιομηχανικού καπιταλισμού, γεγονός που συντέλεσε στη νέα αγροτική μεταρρύθμιση.

ΘΕΜΑ Β2

Οι πρώτες απογραφές των προσφύγων της Ασίας που κατέφυγαν στην Ελλάδα μετά την καταστροφή είναι πολύ μεταγενέστερες και δεν αποδίδουν τον πραγματικό αριθμό. Λαμβάνοντας υπόψη διάφορες παραμέτρους, όπως την υψηλή θνησιμότητα των πρώτων χρόνων λόγω των άθλιων συνθηκών διαβίωσης και των επιδημιών, το μειωμένο αριθμό των γεννήσεων και τη μετανάστευση πολλών προσφύγων σε άλλες χώρες αντιλαμβανόμαστε ότι η καταγραφή 1.220.000 προσφύγων κατά την απογραφή του 1928 δεν ανταποκρίνεται στον αρχικό αριθμό. Οι αρρώστιες κατέβαλλαν τους πρόσφυγες που ήταν ταλαιπωρημένοι, πρόχειρα

στεγασμένοι και υποσιτίζονταν. Ο τύφος, η γρίπη, η φυματίωση (κυρίως στις πόλεις) και η ελονοσία (κυρίως στην ύπαιθρο) τους θέριζαν. Σύμφωνα με τα στοιχεία της *Κοινωνίας των Εθνών*, ένας σημαντικός αριθμός προσφύγων πέθαναν μέσα σ' ένα χρόνο από την άφιξή τους στην Ελλάδα. Εκτός από τις αρρώστιες, οι πρόσφυγες ήταν και ψυχικά τραυματισμένοι από την απώλεια συγγενών και φίλων, της πατρογονικής γης και του ευρύτερου κοινωνικού χώρου όπου είχαν ζήσει.

Στην αρχή το κράτος αντιμετώπισε με τα μέσα που διέθετε τις πρώτες στοιχειώδεις και πιεστικές ανάγκες των προσφύγων: διατροφή, προσωρινή στέγαση, ιατρική περίθαλψη. Κινητοποιήθηκαν επίσης ιδιώτες ατομικά ή οργανωμένα. Αποφασιστική, ιδιαίτερα για την ιατρική περίθαλψη και την παροχή φαρμάκων, υπήρξε η δραστηριοποίηση στην Ελλάδα ξένων φιλανθρωπικών οργανώσεων. Διενεργήθηκαν έρανοι, οργανώθηκαν πρόχειρα συσσίτια και έγινε προσπάθεια για καθημερινή διανομή ψωμιού, παροχή ρουχισμού και άλλων ειδών πρώτης ανάγκης.

Με την άφιξη των προσφύγων, το έργο της προσωρινής στέγασης ανέλαβε το Υπουργείο Περιθάλψεως, που ενισχύθηκε με έκτακτο προσωπικό. Στη συνέχεια το Ταμείο Περιθάλψεως Προσφύγων (ιδρύθηκε το Νοέμβριο του 1922) ανήγειρε ξύλινα παραπήγματα για τη στέγαση των προσφύγων. Πλήθος ξεπρόβαλαν οι αυτοσχέδιες κατασκευές που χρησίμευαν ως προσωρινά καταλύματα (καλύβες, παράγκες, σκηνές) γύρω από τις πόλεις, σε πλατείες ή στα κενά οικόπεδα των πόλεων. Δεν έμεινε χώρος στεγασμένος που να μη χρησιμοποιήθηκε: σχολεία, εκκλησίες και τζαμιά, στρατώνες, θέατρα, δημόσια κτίρια, αποθήκες, υπόγεια. Επιτάχθηκαν τα άδεια σπίτια σε όλη την Επικράτεια. Καταλήφθηκαν ακόμη και κατοικούμενοι χώροι, οι ένοικοι των οποίων μοιράστηκαν την κατοικία τους με τους πρόσφυγες.

Το πρώτο παράθεμα, απόσπασμα από την εργασία «Επίταξις ακινήτων κατοικουμένων ή οπωσδήποτε χρησιμοποιουμένων», αρχικά επιβεβαιώνει τις κινήσεις των ελληνικών αρχών για συλλογή τροφίμων και χρημάτων για την άμεση περίθαλψη των προσφύγων που αποβίβαζαν τα ατμόπλοια στο λιμάνι του Πειραιά. Άμεση ήταν και η κινητοποίηση για την προσωρινή στέγαση τους σε υπόστεγα, εκκλησίες, ακόμα και σε χώρους του Νοσοκομείου. Τις μεγάλες διαστάσεις που θα πάρει η κινητοποίηση στη συνέχεια σχετικά με το θέμα της στέγασης «προαναγγέλλουν» απλώς κάποιες αναφορές που γίνονται στις εφημερίδες, οι οποίες ακόμα ασχολούνται με τις περιγραφές της καταστροφής και τις προσπάθειες της ελληνικής πλευράς να σώσει ό,τι μπορεί, που σχετίζονται με αλλαγές της κυβέρνησης στο θέμα υπενοικίασης δωματίων, ή κάποιες αγγελίες για ενοικίαση δωματίων εντός οικίας. Παρόλα αυτά, σύμφωνα με το συγγραφέα, δεν φαίνεται κανείς να έχει σαφή αντίληψη για τι διαστάσεις θα πάρει η κατάσταση.

Το πόσο γρήγορα το ελληνικό κράτος κατάλαβε το μέγεθος του έργου που είχε αναλάβει φαίνεται από τα στοιχεία που μας δίνει το δεύτερο παράθεμα – απόσπασμα της ίδιας εργασίας. Η επιτροπή του Πλαστήρα επιτάσσει ακίνητα 15 ημέρες μετά την καταστροφή, απόφαση που ανοίγει το δρόμο και σε άλλες νομοθετικές ρυθμίσεις. 11 Νοεμβρίου 1922 με το Νομοθετικό Διάταγμα «Περί επιτάξεως ακινήτων δι' εγκατάστασιν προσφύγων» επιτρέπεται η επίταξη ακινήτων εξ ολοκλήρου ή εν μέρει, τα οποία δεν κατοικούνται από τον ιδιοκτήτη τους. Παρόλο που ήδη από το διάταγμα είναι φανερό ότι δεν γίνεται διάκριση οικημάτων ή ιδιοκτητών και ότι η επίταξη αφορά κάθε είδος ακινήτου, όπως άλλωστε γνωρίζουμε ήδη, μόλις μετά από λίγες μέρες, στις 22 Νοεμβρίου, με νέο διάταγμα η επίταξη επεκτείνεται και σε κατοικημένα σπίτια. Και με αυτόν τον τρόπο, όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο συγγραφέας πλέον το «προσφυγικό ζήτημα αφορά άμεσα κάθε Έλληνα κάτοικο». Ο αριθμός των δωματίων μεγάλος και κρίνονται αναγκαίες ρυθμίσεις για την οργάνωση του προσφερομένου «κεφαλαίου». Με αυτόν το τρόπο τα παραθέματα ρίχνουν περισσότερο φως σε ένα κομμάτι της άμεσης περίθαλψης των προσφύγων, αυτό της κατοικίας, που ασφαλώς υπήρξε και το πιο φλέγον για τη συγκεκριμένη περίοδο.

Επιμέλεια: Χριστίνα Λεωνοδοπούλου, Φιλολόγος